

Тетяна Ніколашина

ФУНКЦІЙНІ ТА СЛОВТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕДУПЛІКАТИВ У ТРИЛОГІЇ «ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ» В. НЕСТАЙКА

Анотація. У статті розглянуто функційні та словотвірні особливості редуплікаційних слів у трилогії «Тореадори з Васюківки» В. З. Нестайка. Редуплікати функціонують як стилістичний засіб організації тексту та експресії.

Ключові слова: редуплікати, редуплікаційні слова, Всеволод Нестайко, «Тореадори з Васюківки».

Характерною особливістю індивідуального стилю Всеволода Нестайка є органічне поєднання тонкого ліризму й особливого комізму, надзвичайного динамізму, випромінюючого позитивізму. Дитячий письменник для втілення своїх мистецьких задумів у трилогії «Тореадори з Васюківки» використовує широкий спектр мовних засобів, серед яких особливе місце займає редуплікація як стилістичний засіб організації тексту та експресії.

Редуплікати в трилогії «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка зовсім не були досліджені в україністиці, тому потребують ґрунтовного вивчення. Про творчість дитячого прозаїка написано небагато, і більшість таких наукових розвідок мають літературознавчий характер [3, с. 10]. У наукових дослідженнях останніх років питання, пов'язані з редуплікаційними словами, знайшли часткове висвітлення в працях як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців [2, с. 408; 4, с. 82; 5, с. 151; 8, с. 57; 9; 11].

Наголосимо на тому, що мовний механізм редуплікації в українському мовознавстві майже не досліджений, оскільки, на думку лінгвістів, належить до неактивних способів словотвору [5, с. 151].

Тому виникає потреба в комплексному аналізі редуплікатів у функційному та словотвірному аспектах.

Мета наукової розвідки – дослідити редуплікаційні слова у трилогії «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка.

Для досягнення цієї мети проаналізовано редуплікаційні слова, вилучені методом суцільної вибірки із трилогії «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка. Обсяг картотеки – понад 150 лексичних одиниць, загалом письменник активно послуговується у творі іменниковими, прикметниковими, займенниковими, дієслівними, прислівниковими редуплікатами.

Основним методом дослідження є описовий метод і його основні прийоми інвентаризації та систематизації мовних одиниць.

Редуплікація – це свідоме повторення в межах певного мовленнєвого відрізка однієї й тієї ж мовної одиниці з певною словотвірною, граматичною, семантичною або стилістичною метою [7, с. 1]. Редуплікація нетотожна звуконаслідуванню, оскільки редуплікат має граматичну форму [5, с. 152]. Традиційно редуплікацію поділяють на повну або часткову [2, с. 408]. З. А. Пахолок розглядає прості слова, утворені шляхом редуплікації, і складні слова, утворені на основі сурядного зв'язку між компонентами, та стійкі тавтологічні комплекси [7, с. 9]. «Редуплікаційне слово складається із двох частин: дупліканта і дуплікатора», – пише Н. Ф. Алієва [1, с. 413].

Розглядаючи термін редуплікація, ми дотримуємося точки зору Н. Ф. Алієвої, яка вважає, що «редуплікації – це процес формування редуплікатів і механізм, за допомогою

якого формуються мовні одиниці», та визначає, що «редуплікаційне слово – це нова лексична одиниця, яка може мати нові граматичні особливості і бути граматичною формою вихідної одиниці» [2, с. 413].

Повтор елементів у художньому творі передбачає образне відтворення автором ідеї експресивності, посилення, увиразнення якості, показу інтенсивності та повторюваності дії, множинності процесів тощо.

За допомогою редуплікації здійснюється прагматичне спрямування тексту, зокрема запланований вплив на дитячу аудиторію, мета якого – викликати певну позитивну або негативну реакцію, зацікавити сюжетом, змусити співпереживати, стати співучасником дії, сміятися разом із героями, уболівати за них, мріяти разом із ними, а головне – зберегти дружбу з дитинства на все життя.

«Святе це діло – дружба. Найсвятіше і найчистіше почуття в світі. І найчистіше воно в дитинстві. Бережіть його і шануйте! Бо найвірніші, найбільші, найкращі друзі в світі – це друзі дитинства. І той, хто на все життя збереже друга дитинства, той щасливий! А хто не збереже, тому гірко буде. Бо дитинство не повторюється...», – стверджує В. Нестайко [6, с. 482]. І тому не випадково дитячий письменник відтворює за допомогою найрізноманітніших редуплікаційних слів прагматичний задум трилогії «Тореадори із Васюківки» заздалегідь.

У сучасній українській мові редуплікаційні слова складаються найчастіше із двох компонентів: дупліканта і дуплікатора, тому редуплікати з повним повтором цілого слова в трилогії репрезентують:

1) іменники із конкретним та абстрактним значенням (Subs1-Subs1), наприклад: *Ех, учителі-вчителі, завпеди і директори!* [6, с. 67]; *Стою я й не дихаю, мов закамянів. Тиша-тиша...* [6, с. 122]; *Мене всього враз огорнула якась така млявість-млявість* [6, с. 350]; *На відміну від моїх батьків, у Яви все навпаки: тато був добряк-добряк (мухи не скривдить, ніколи голосу не підвищував, тільки на скрипці грав), а мати – грім і блискавиця* [6, с. 56];

2) якісні прикметники (Adjec1-Adjec1), наприклад: *Небо було синє-синє – справжнє іспанське небо* [6, с. 21]; *<...> а от очі голубі-голубі, аж сині* [6, с. 56]; *Вода прозора-прозора – геть до самого дна видно: водорості, латаття, корчі* [6, с. 114]; *Аж раптом тінь упала на плесо: довга-довга, бо якраз проти місяця* [6, с. 127]; *Сам худий-худий, зверху лисина <...>* [6, с. 207]; *Які хороші люди вранці!.. А очі в них які! Чисті і свіжі-свіжі, немов квіти, що тільки-но розцвіли* [6, с. 246]; *Що ближче ми підходимо до парашутної вишки, то дужче ворухиться в моїх грудях щось паршиве-паршиве* [6, с. 203]; *І такий він був далекий-далекий від мене, як ніколи в житті* [6, с. 227]; *І вкриті густими колючками, і майже зовсім без колючок, і різної-різної форми, і кольорів різних* [6, с. 238]; *І ось знову тепле і, здається, таке густе-густе повітря огортає мене з усіх боків* [6, с. 292];

3) якісні прикметники, в основі слова яких дуплікант і дуплікатор із суфіксами суб'єктивної оцінки -ісіньк-, -есеньк-, -еньк- (Adjec1-Adjec1), наприклад: *І ми враз зробилися маленькі-маленькі і наче голі* [6, с. 40]; *Він був такий маленький-маленький і жалюгідний* [6, с. 72]; *Сам я малесенький-малесенький, як комашка* [6, с. 130]; *Я порвав листа на дрібненькі-дрібненькі клатчички <...>* [6, с. 391]; *Натискаєш на гачок, і тоненька-тоненька цівочка чвиркає метрів на десять* [6, с. 97];

4) якісні прикметники, у складі яких дуплікатор із зменшено-пестливими суфіксами -ісіньк-, -есеньк-, -еньк- (Adjec1-Adjec2), наприклад: *Лежав на вигоні голий-голісінький – загоряв* [6, с. 19]; *І схватися, прикритися нічим – порожній-порожнісінький кузов* [6, с. 53];

5) неозначено-кількісні числівники (Numer1-Numer1), наприклад: *Починаючи від нашого села, на багато-багато кілометрів тягнуться вони на південь* [6, с. 47];

6) займенники (Pron1-Pron1), наприклад: *І не знають ні Книш, ні Бурмило, що ми з Явою все-все це бачимо й чуємо* [6, с. 382]; <...> *і ніхто-ніхто не чує, тільки банькаті жаби байдуже кумкають у відповідь* <...> [6, с. 129]; *Тільки ж нікому-нікому* [6, с. 33]; *А він: «Нічого-нічого. Я свого діждуся! Побачиш, який я нікчема!»* [6, с. 77]; *Уже що-що, а різні вибрики, різні штуки-викаблуки робити ми вмiли* [6, с. 179];

7) займенник, у складі якого дуплікатор із зменшено-пестливим суфіксом -ісiньк- (Pron1-Pron2), наприклад: *І дивно, незважаючи на такі страшні переживання, мені нічого-нічогісiнько не снилося в ту ніч, і я спав як убитий* [6, с. 357];

8) родові форми дієслів (Verb1-Verb1), наприклад: *Стояв-стояв, червоний мов рак, а тоді як дав дриза – тільки п'ятами залопотів* [6, с. 18]; *Пірнали-пірнали – нічого не витягли* [6, с. 51]; *Бився я, бився, занурювався-занурювався, води вже піввідра наковтався, а пуття ніякого* [5, с. 79]; *Рачкував-рачкував – нема Яви* [6, с. 101]; *Серце в мене покотилося-покотилося кудись вниз* [6, с. 131]; *І щось зашильопало-зашильопало по мокві, наче десятки жаб сіртонулись урізнобіг* [6, с. 287]; *Антончик слухав-слухав, кивав головою, підтакував* <...> [6, с. 344]; *От жив-жив чоловік, усе відчував, думав, мріяв* <...> [6, с. 339];

9) особові форми дієслів (Verb1-Verb1), наприклад: *Побачите-побачите <...>, якщо буде, що сіяти* <...> [6, с. 63]; <...> *а мама: «От пожди-пожди, я тобі вуха пообриваю!»* [6, с. 63]; – *Іди-йди! – буркнув дід* [6, с. 119]; <...> *і луна стоголоса котиться-котиться плавнями і не докочується до людей* <...> [6, с. 129]; *Книш, вищирившись по-хижацькому, б'є мене веслом по голові, потім кидає в річку, я ковтаю воду, задихаюся-задихаюся, водорості облуптують мене* <...> [6, с. 164]; *І вже провалюємося-провалюємося в сон* [6, с. 299];

10) якісно-означальні прислівники із суфіксом -о (Adv1-Adv1), наприклад: <...> *ми обережненько і повільно-повільно вистромили з-над бортів голови* [6, с. 54]; *І раптом ззаду мене хтось боляче-боляче – щип!* [6, с. 58]; *І я тільки тяжко-тяжко зітхаю* <...> [6, с. 67]; <...> *жалібно-жалібно виводив Ява* [6, с. 105]; *Ми з Явою перезирнулися і глибоко-глибоко зітхнули* [6, с. 300];

11) прислівники способу дії (Adv1-Adv1), наприклад: *Я широко розплющував очі, вдивляючись у темряву, у якій ледь-ледь можна було розрізнити на тлі неба обриси очеретів* <...> [6, с. 164]; *До обіду я все кубцем-кубцем коло матері* <...> [6, с. 156];

12) прислівник способу дії, в основі якого дуплікатор із зменшено-пестливим суфіксом -ісiньк- (Adv1-Adv2), наприклад: *За хвилину все було чисто-чистісiнько зроблено* [6, с. 59];

13) прислівники способу дії із зменшено-пестливими суфіксами -еньк- (Adv1-Adv1), наприклад: *Поїхали! Спершу поволеньки-поволеньки* <...> [6, с. 204];

14) обставинні прислівники місця (Adv1-Adv1), наприклад: *І відчував, що я повертаюсь звідкись здалеку-здалеку у знайомий і рідний мені світ* <...> [6, с. 451]; *І раптом вчулося мені, що десь далеко-далеко розляглося тонке й тужливе: «А-а-а-а!»* [6, с. 129]; *Далеко внизу Поділ, і Дніпро, і низьке лівобережжя, що ген-ген до крайнеба простяглося* [6, с. 201];

15) обставинні прислівники часу (Adv1-Adv1), наприклад: *Здавалося, що Цюця, Гава і Рева от-от загавкають* [6, с. 22]; *Сміх у нього булькотів десь глибоко всередині, а назовні виривався невеликими порціями, як пара з чайника, що тільки-тільки закипає* [6, с. 107]; *І так стало легко і добре з ним, наче ми були давно-давно знайомі* [6, с. 237]; *Мені вже здавалося, що от зараз-зараз (як це завжди буває в пригодницьких романах) ми вийдемо в освітлену високу печеру* <...> [6, с. 286]; *І ходили так довго-довго, до самісiнького вечора* [6, с. 490];

16) інтер'єктиви, що походять від іменників (Inter1-Inter1), наприклад: *О горе-горе! – так одчайдушно заверещав Стьопа* <...> [6, с. 87];

17) дієслівні вигуки, що звуковою формою відтворюють той чи той звук, а також ука-зують на швидкість, різкість здійснення дії (Inter1-Inter1), наприклад: *Ми – хаміль-хаміль – і в куці бузкові поза школою* [6, с. 29]; *Вискочили на станцію: зирк-зирк!* [6, с. 38]; *Хвіртка тільки – рип-рип!* [6, с. 96]; *Дід ходить, як на лижах, не відриваючи ніг від землі: човг-човг, човг-човг* [6, с. 117]; *Він тільки очима невинно кліп-кліп <...>* [6, с. 194].

Спорадично у трилогії функціонують триплікаційні дієслівні особові форми (Verb1-Verb1-Verb1) та якісно-означальні прислівники (Adv1-Adv1-Adv1), наприклад: *Піднімає-мось-піднімаємось-піднімаємось...Усе в тебе всередині вниз іде. А тоді опускаємось-опускає-мось-опускаємось* [6, с. 87]; *Серце в мене вже теліпалося, як свинячий хвіст. Швидше-швидше-швидше!* [6, с. 352].

Іменникові, прикметникові, дієслівні та прислівникові редуплікати найбільш уживані і слугують для створення зорових та слухових образів у трилогії : 1) при описі природи, наприклад: *Тиша-тиша... І тільки небо, здається, дзвенить <...>* [6, с. 352]; 2) при описі зовнішності героїв, наприклад: *Такого шелесту наробила – Ява не знав, куди й очі подіти. Стояв-стояв, червоний мов рак, а тоді як дав дрiza – тільки п'ятами залопотів* [6, с. 18]; *Він високий, худий, кощавий і весь якийсь аж світиться – волосся світле, брови світлі, вії світлі, – не зрозумієш, чи то він такий блондин, чи то сивий (років йому під сімдесят), а от очі голубі-голубі, аж сині* [6, с. 56]; 3) при описі предметів, споруд тощо, наприклад: *Незабаром під старою вербою вже стояв прекрасний просторий курінь, міцний-міцний (ніякі бурі не страшні) і такий затишний, що аж мені захотілося жити в ньому* [6, с. 115].

В. З. Нестайко за допомогою редуплікаційних слів відтворює внутрішній світ героїв, передає емоційний стан, у якому вони перебувають залежно від ситуації, наприклад: *Хвилюватися я почав ще, мабуть, уві сні. Бо коли прокинувся, то, ще не розтуливши очей, уже відчув, як холодно в мене під серцем, як воно то шалено б'ється-б'ється, то завмирає, неживе, а в цей час від потилиці через спину аж до п'ят біжать-біжать бульбашки, – наче хто обливає мене холодною газованою водою, – і по всьому тілу гусяча шкіра* [6, с. 68].

На межі між інтенсивністю виявлення ознаки й емотивністю перебуває повторення однакових дієслівних форм *ходять-ходять, працюють-працюють*. З одного боку, редуплікація підкреслює тривалість дії, з іншого – передає певний настрій виконавця дії, здебільшого досаду з приводу даремної витрати часу або ледь стримуваного бажання кинути певне заняття та взятися до чогось іншого.

Отже, за допомогою редуплікації письменник має можливість зіставити специфіку роботи когнітивних структур і процеси концептуалізації в свідомості читача і з вибором мовця персонажів тієї або іншої мовної форми в конкретній ситуації; редуплікаційні слова реалізують експресивність, підсилення якості ознаки або ознаки іншої ознаки, увиразнюють інтенсивність, повторюваність і тривалість дії, множинність процесів і є засобом створення художніх образів в прозовому творі.

Література

1. Alieva N. F. Reduplication in Southeast Asian languages: Differences in word structures / N. F. Alieva // Productivity and Creativity. Studies in General and Descriptive Linguistics in Honor of E. M. Uhledeck / Ed. By M. Janse. Mouton de Gruyter, 1998. P. 413–419.
2. Виноградов В. А. Редуплікація / В. А. Виноградов // Языкознание. Большой энциклопедический словарь [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 408.
3. Возняк І. Нема нічого кращого за дружбу! (Вивчення повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки») / І. Возняк // Дивослово. –2008. – № 2. – С. 26–27.

4. Крючкова О. Ю. Редупликация в аспекте языковой типологии / О. Ю. Крючкова // Вопросы языкознания. – 2000. – № 4. – С. 82.
5. Левицький А. Е. Функціональний аспект неактивних типів словотворення: українсько-англійські та англо-українські паралелі [Електронний ресурс] / А. Е. Левицький, А. В. Шелудько. Режим доступу : essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/.../1/12.pdf
6. Нестайко В. З. Вибрані твори : В 2-х т. / В.З. Нестайко. – К. : Веселка, 1990. – Т. I : Тореадори з Васюківки : Трилогія про пригоди двох друзів : Для серед. шк. віку / [передм. Б. Й. Чайковського]. – 495 с.
7. Пахолок З. А. Особенности функционирования редупликации в близкородственных языках [Електронний ресурс] / З. А. Пахолок. Режим доступу : <http://www.ugr.es/~cjngrusgra07//tezis18.pdf>.
8. Рожанский Ф. И. Редупликация и названия животных в африканских языках / Ф. И. Рожанский // Вопросы языкознания. – 2007. – № 2. – С. 57.
9. Рожанский Ф. И. Редупликация как словообразовательное средство в языках Западной Африки [Електронний ресурс] / Ф. И. Рожанский. Режим доступу : mandelankunstkamera.ru/files/mandelanq/rozhansk1.pdf
10. Скоропуд В. Чарівний світ Всеволода Нестайка : від тридцятирільної корови Контрибуції і чарки Луципера до «свинофірми Рилос» і пошуку «Скоробагатьківських» скарбів / В. Скоропуд // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С. 68–70.
11. Федяева Е. В. Редупликация как одно из средств репрезентации неопределенного количества [Електронний ресурс] / Е. В. Федяева : Режим доступу : [ftp://lib.herzen.spb.ru/textst/fedyayeva_33_73_1_469_472.pdf](http://lib.herzen.spb.ru/textst/fedyayeva_33_73_1_469_472.pdf)

Tetyana Nikolashyna

The Functional and Wordbuilding Features of the Reduplicated Words in V. Z. Nestayko Trilogy «Toreadors from Vasyukivka»

Abstract. The article discusses the functional and features of word-formation reduplicated words in the trilogy «Toreadors from Vasyukivka» by V. Z. Nestayko. Reduplicated words as a stylistic device for vitality and expression of text.

Keywords: reduplicated words, V. Z. Nestayko, «Toreadors from Vasyukivka».

Татьяна Николашина

Функциональные и словообразовательные особенности редупликатов в трилогии В. Нестайко «Тореадоры из Васюковки»

Аннотация. В статье рассматриваются функциональные и словообразовательные особенности редуплицированных слов в трилогии «Тореадоры из Васюковки» В. Нестайко. Редупликаты функционируют как стилистическое средство организации текста и экспрессии.

Ключевые слова: редупликаты, редуплицированные слова, Всеволод Нестайко, «Тореадоры из Васюковки».